Eduardas Remecas

Vilniaus žemutinės pilies monetų lobiai

1995 m. tyrinėjant Vilniaus žemutinės pilies Valdovų rūmų V korpuso liekanas, buvo rasti 2 monetų lobiai.

Pirmąjį lobį surado straipsnio autorius 1995 m. liepos 4-5 d. V korpuso L rūsyje, apie 50 cm nuo V rūsio sienos ir apie 2 m į P nuo antrosios langinės, virš įvirtusio rūsio skliauto, griuvenų sluoksnyje.

Lobio monetos buvo išsibarsčiusios, o bekasant griuvenas, jos dar labiau pasklido, todėl tikslią lobio radimo vietą sunku nustatyti. Dauguma monetų buvo sulipusios stulpeliais po 2-6 monetas. Manoma, kad jos buvo suvyniotos į medžiagą ar popierių ir paslėptos pirmojo aukšto grindyse ar sienoje. Lobį sudaro 39 monetos. Tai Zigmanto III Vazos (1587-1632) 2 lietuviški šilingai, Švedijos karaliaus Gustavo II Adolfo Vazos (1611-1632) Elbingo miesto šilingas, Elžbietos Lukrecijos (1625-1653) Tešeno hercogystės obolas, Švedijos karalienės Kristinos Augustos Vazos (1632-1654) 18 Livonijos ir 9 Rygos miesto šilingai, Karolio X Gustavo (1654-1660) 6 Rygos miesto bei 2 Livonijos šilingai. Lobis saugomas LNM.

Zigmanto III Vazos lietuviški šilingai yra 2 tipų. Pirmasis yra VII tipo - kaldintas 1624 m. Jo averso centre iškalta valdovo monograma (raidė S) su Vazos giminės herbu viduryje, o virš jos - karūna. Aplinkui užrašas: "SIG III : D : G : REX·PO·M·DL" ir paskutinieji du metų skaičiai. Monetos reverso centre matome Erelį ir Vytį ant atskirų skydų, virš skydų - karūna, po jais - LDK Žemės iždininko Kristupo Naruševičiaus (1618-1631) herbas. Tarp abiejų taškinių ratelių - legenda: " ·· : SOLIDVS :· (M D LITV)". Dėl nuslydusio štampo legendos matosi tik pusiau. Pagal S.Sajausko ir D.Kaubrio sudarytą katalogą (Sajauskas S., Kaubrys D. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės numizmatika. V., 1993), ši moneta priklauso XVIII tipui ir yra jo atmaina.

Kita Zigmanto III Vazos moneta priklauso VIII tipui ir kaldinta 1623 m. Jos averse matome Lenkijos Erelį, virš jo - karūną, aplinkui - legendą " : SIG·III (DG REX PO) : M : D·L·: ". Reverse - Lietuvos Vytis, virš

jo - karūna, o po juo - LDK Žemės iždininko Kristupo Naruševičiaus herbas. Aplinkui legenda: " (...) SO (LIDVS M) : D LIT·1623 (..)". Legenda pradedama ir užbaigiama trilapiu - spaudo raižytojo ženklu. Moneta labai nudilusi, reverso štampas nuslydęs, todėl sunku nustatyti monetos potipį. Pagal S.Sajauską ir D.Kaubrį, tai XV tipo moneta, priklausanti naujai atmainai.

1632 m. Gustavo Adolfo Elbingo miesto šilingo aversas labai nudilęs. Jo centre matomos valdovo monogramos "G" ir "A", virš jų - karūna, o aplinkui - legenda: "GVS ADO D G REX S". Reverso centre matyti Elbingo miesto herbas, aplinkui - legenda "SOLIDVS CIVI (E)LBING" ir paskutinieji du kaldinimo metų skaičiai.

Elžbietos Lukrecijos iš Piastų giminės Tešeno hercogystės (vienos iš Silezijos žemių) 1651 m. obolo (helerio) averso centre matoma gotiška raidė "T", kurios viduje yra mažasis Tešeno hercogystės herbas, vainikuoti hercogystės karūna. Aplinkui legenda "ANNO:DOMININI:51". Reverse - Erelis su karūna, o aplinkui - legenda "OBVLVS : PRINCIPATES·".

Dauguma lobio monetų buvo Švedijos karalienės Kristinos Augustos Vazos Livonijos šilingai, kaldinti Rygos miesto vienuolyne. Jų averso centre - valdovės monograma (raidė C) su Vazų dinastijos herbu. Visa tai vainikuota karūna. Aplinkui legenda "CHRISTINA·D·G·R·S". Reverso centre - Livonijos herbas, aplinkui - legenda "SOLIDVS LIVONIAE" ir du paskutinieji kaldinimo metų skaičiai. 18 monetų datos tokios: 2 - 1648, 2 - 1649, 1 - 1651, 2 - 1652, 3 - 1653, 2 - 1654, 16...3, 165... ir 6 monetų datos nudilusios ar neįžiūrimos dėl nuslydusio štampo.

Švedijos valdovės Rygos miesto šilingų aversas toks pat, kaip ir Livonijos šilingų. Reverso viduryje matome Rygos miesto herbą (sukryžiuotus raktus), o aplinkui - legendą "SOLIDVS CIVI RIGENSIS". Tarp 9 monetų 2 - 1637 m., po 1 - 163(5)?, 1643, 1645, 1648, 1650, 1651 ir 1 be datos. 163(5)? metų šilingo averso legenda "CHRISTINA DGDRS", o reverso - "SOLIDVS·CI·RIGENSIS". 1645 m. šilingo averso legenda taip pat "CHRISTINA·D·G·D·R·S", o reverso - "SOLIDVS·CIVI RIGE". 1643, 1648, 1650 ir 1651 m. šilinguose miesto pavadinimas trumpinamas "RIG".

Karolio X Gustavo Rygos šilingų averse matome valdovo monogramų

raides "C" ir "G", o virš jų - karūną. Aplinkui legenda: "CAROLVS GVSTAV DGRS". Reverse - Rygos miesto herbas, aplinkui - legenda "SOLIDVS CIVI RIG" ir paskutinieji du kaldinimo metų skaičiai. Šių monetų lobyje buvo: 2 - 1655 m., 1 - 1657, 2 - 1658 ir 1 - 1659. Monetų legendos skiriasi tik taškų skaičiumi ir jų vietomis. Pilna tik 1655 m. šilingo legenda (aversas "CAROLVS GVSTAV : D·G·R·S", reversas "SOLIDVS·CIVI·RIG·55"). To paties valdovo Livonijos šilingų aversas analogiškas, o reverso viduryje matyti Livonijos herbas su legenda "SOLIDVS CIVI LIVONIAE" aplinkui ir paskutiniaisiais dviem kaldinimo metų skaičiais. Monetos yra 1655 ir 1657 m.

Pirmojo lobio monetos apima laikotarpį nuo 1623 iki 1659 m. Tad lobis buvo paslėptas ne anksčiau kaip 1659 m. Visas monetų lobis svėrė 18,243 g.

Antrasis monetų lobis buvo surastas 1995 m. liepos 11 d. su metalo detektoriumi. Tai 12 Prahos grašių lobis. Jis taip pat saugomas LNM. Lobis rastas ties Valdovų rūmų V korpuso L ir M rūsių skiriamąja siena, apie 1 m nuo mūro, išoriniame kieme. Lobis buvo vos per keletą centimetrų nuo rūmų pamatams kastos duobės krašto. 3 monetos buvo pavienės, o kitos sulipusios į 2 stulpelius. Monetas nuvalius paaiškėjo, kad 11 jų priklauso Vaclovui IV (1387-1419) ir 1 - Karoliui I (1346-1378). Monetų averso viduryje iškalta karūna, o aplinkui jį - legenda "WENCEZLAVS TERCIVS DEI GRATIA REX BOEMIE". Reverse liūtas su dviguba uodega ir aplinkui jį - legenda "GROSSI PRAGENSES". Karolio I monetoje averso užrašas: "KAROLVS PRIMVS". Visos monetos labai nudilusios. Kiekvienos monetos svoris vietoj turėjusio būti 2,9 g siekia nuo 1,720 iki 2,853 g. Keisčiausia tai, kad geriausiai išlikęs yra Karolio I Prahos grašis. Jo svoris vietoj turėjusio būti 3,5 g tesiekia vos 1,944 g. Visas lobis sveria 29,523 g.

Kada šis lobis buvo paslėptas, sunku nustatyti, bet pagal kultūrinį sluoksnį jį reikia datuoti vėliausiai XV a. pabaiga. Virš šio lobio buvo aptiktas XV a. vidurio ar pabaigos sudaužytų koklių sluoksnis.

Abu monetų lobiai padės geriau pažinti viduramžių monetas bei piniginius santykius XV a. ir XVII a. viduryje.